

УДК 322.22:351.857

DOI 10.36.030/2664-3618-2021-1-62-69

Ярослав Котилко,

аспірант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом,
Національна академія державного управління при Президентові України
<https://orcid.org/0000-0002-3870-5431>

Олександр Ігнатенко,

доктор технічних наук, професор, професор кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом,
Національна академія державного управління при Президентові України
<https://orcid.org/0000-0002-9460-6155>

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

У статті систематизовано інституційний розвиток державного управління у сфері державно-релігійних відносин, прослідковано історичні передумови та практичну необхідність в інституційному упорядкуванні цих відносин в Україні і їхній вплив на регіональний рівень. Розглянуто безперервний розвиток інституційних механізмів регулювання державно-релігійних відносин у різноманітних формах та статусах упродовж незалежності України. Визначено та охарактеризовано фактори, що впливали на державно-релігійні відносини. Проаналізовано проблеми державного управління у сфері державно-релігійних відносин та надано пропозиції щодо їх розв'язання. Визначено та обґрунтовано зв'язок між державною політикою у сфері державно-релігійних відносин та розвитком екуменічних рухів і створенням міжрелігійних об'єднань. Доведено визначальне значення управлінської діяльності інститутів держави, що регулюють державно-релігійні відносини, у процесі зміцнення релігійного плюралізму, охорони прав релігійних меншин та зменшенні міжрелігійних конфліктів. У статті також досліджено вплив релігійного чинника на забезпечення національної безпеки України в умовах нових викликів і гібридних загроз. Показано вплив політичних чинників на діяльність та обсяг повноважень центральних органів виконавчої влади, до відання яких належали державно-релігійні відносини.

Ключові слова: громадянське суспільство; церква; релігія; політика; держава; суспільство; державно-релігійні відносини.

Постановка проблеми. Відсутність регулювання державно-релігійних відносин на регіональному рівні негативно позначається на довірі територіальних громад до державних органів та органів місцевого самоврядування, послаблює національну безпеку та збільшує конфліктогенність суспільства. Одним з основних завдань у розбудові України як поліконфесійної держави з високим рівнем релігійної толерантності є забезпечення рівноправних відносин і гармонійної взаємодії представників різних релігійних груп та державних органів на різних рівнях. Реалізація цього завдання передбачає створення належних економічних, політичних, ідеологічних, духовно-культурних важелів, а також наявність дієвої управлінської інституції та її вертикалі, здатних ефективно регулювати державно-релігійні відносини також на регіональному і місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми державно-релігійних відносин в Україні вивчають такі вчені, як: В. Єленський, Л. Филипович, У. Хаварівський, Ю. Решетніков, С. Онишук та ін. Узагальнюючий характер мають колективні монографії, видані Національною академією державного управління при Президентові України та Українською асоціацією релігієзнавців. Праці названих авторів містять цінний матеріал для дослідження, утім регіональний рівень ними практично не охоплений.

На сьогодні відсутній державно-управлінський аналіз дієвості державних органів, що відповідальні за державно-релігійні відносини залежно від статусу органу та його підпорядкованості за спрямуванням налагодження дієвих державно-церковних відносин на регіональному рівні.

Мета (цілі) дослідження – проаналізувати інституційний розвиток державно-релігійних відносин в Україні та визначити можливий інституційний вплив державних органів у цій сфері шляхом покращення міжконфесійного діалогу, діяльності міжрелігійних та міжцерковних організацій на консолідацію суспільства; розробити пропозиції щодо покращення дієвості державного органу у сфері державно-релігійних відносин; визначити та обґрунтувати пріоритетні завдання для Державної служби України з етнополітики та свободи совісті у сфері державно-релігійних відносин; проаналізувати регіональний рівень управління державно-церковними відносинами.

Виклад основного матеріалу. Аналіз свідчить, що з часу отримання Україною незалежності ми спостерігаємо політизацію процесу становлення державно-релігійних інституцій та їх залежність від політичного циклу. Також тривалий час регіональний рівень цих відносин не враховувався під час формування державної регіональної політики, що, у свою чергу, негативно позначалося на довірі суспільства до державних органів та органів місцевого самоврядування.

Організаційно-функціональна структура державного управління державно-релігійними процесами є одним із різновидів управлінських систем, притаманних державам із поліконфесійним складом населення. Така структура є сукупністю органів державної влади в єдності їх предметів відання й компетенцій, а також відповідних організаційних взаємозв'язків, що забезпечує цілісний державно-управлінський вплив на державно-релігійні відносини.

Елементами вищого рівня організаційно-функціональної структури державного управління у сфері державно-релігійних відносин є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні здійснює свої функції у сфері державно-релігійних відносин через прийняття відповідних законів та ратифікацію міжнародних актів, а також через проведення парламентських слухань.

Президент України є гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, урахуваючи право на свободу світогляду і віросповідання, у межах своїх повноважень видає укази й розпорядження з питань, що не врегульовані чинним законодавством.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади та очолює систему органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів забезпечує здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави та вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Одним з основоположних нормативно-правових актів у сфері державно-релігійних відносин став прийнятий Верховною Радою України в 1991 р. Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій», який досі залишається чинним. Цей Закон започаткував становлення партнерських відносин між державою та релігійними організаціями. Для цих відносин потрібно було створити цілком нові державні інституції, які б змогли відновити довіру до держави з боку релігійних організацій. Це було необхідно, оскільки за часів комуністичного минулого державні органи працювали на придушення будь-яких проявів самостійності, а релігія використовувалася як засіб контролю за людьми. У зв'язку з цим було створено Раду у справах релігій при Кабінеті Міністрів України, що здійснювала свою діяльність з 25 серпня 1991 р. по 25 липня 1994 р. Рада була першим органом державного управління, який здійснював управління взаємовідносинами між державними органами і релігійними організаціями на основі визнання цивільної правоздатності релігійних організацій, обов'язків держави щодо релігійних організацій та обов'язків релігійних організацій щодо держави й суспільства. При Раді у справах релігій було утворено на громадських засадах експертну раду за участі представників релігійних організацій та відповідних спеціалістів, яка забезпечувала релігієзнавчу експертизу й підготовку експертних висновків.

До введення в дію Закону України «Про власність» усе майно церковних і релігійних громад в Україні було визнано державною власністю згідно зі ст. 366 Адміністративного кодексу Української РСР 1927 р. Ураховуючи численні прохання релігійних організацій про повернення їм культових будівель та іншого майна, що було незаконно вилучене з церковного вжитку за часів комуністичного минулого, Указом Президента України від 4 березня 1992 р. № 125 було доручено органам місцевого самоврядування протягом 1992–1993 рр. здійснити передачу релігійним громадам у власність чи безоплатне користування культових будівель, що використовуються не за призначенням (Про заходи щодо повернення, 1992). Відповідно до головних завдань Ради у справах релігій при Кабінеті Міністрів України було віднесено сприяння вирішенню питань, пов'язаних із передачею у власність або в користування релігійним організаціям культових будівель і майна.

Повернення експропрійованої радянською владою власності релігійним організаціям стало серйозною проблемою для органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Гострі міжцерковні конфлікти в Україні в цей період були пов'язані зі стихійним переділом влас-

ності релігійних організацій, які розв'язувалися в судах, а деякі в Європейському суді з прав людини (приклад: Справа «Церква села Сосулівка проти України» та ін.). У зв'язку з тим, що у визначені строки передати майно релігійним організаціям не вдалося, Л. Кравчук своїм Указом від 22 червня 1994 р. продовжив цей термін до 1 грудня 1997 р. Отже, Рада у справах релігій при Кабінеті Міністрів України не змогла вирішити гостру конфліктогенну ситуацію, що склалася навколо повернення культових будівель релігійним організаціям.

Указом Президента України від 26 квітня 1993 р. № 145/93 на базі Комітету у справах національностей, який діяв при Кабінеті Міністрів України з 1991 р., було утворено Міністерство України у справах національностей та міграції (Про Міністерство України, 1993). Згодом функції цього Міністерства розширилися через поглинання Ради у справах релігій при Кабінеті Міністрів України і відповідно до Указу Президента України від 25 липня 1994 р. № 408/94 воно було трансформоване в Міністерство України у справах національностей, міграції та культів (Про Міністерство України у справах, 1994). Фактично функції з реалізації державної політики з питань релігії виконувало управління у справах релігійних організацій, яке було спеціально створене при Міністерстві. Вживання у назві Міністерства слова «культів» викликало різке несприйняття з боку представників релігійних конфесій. В Адміністрації Президента та уряді розглядали різні варіанти реорганізації Міністерства, а події «чорного вівторка» 18 липня 1995 р., коли проходила поховальна процесія патріарха УПЦ КП Володимира (Романюка), яка закінчилася кривавим побиттям кількох тисяч людей, які прийшли віддати останню шану Патріарху, допомогли втілити задуми. Указом Президента України від 17 липня 1995 р. № 617/95 міністра у справах національностей, міграції і культів М. Шульгу було звільнено. Саме міністерство до кінця року було ліквідоване (Похорон Володимира).

Унаслідок усвідомлення того, що державна етнонаціональна політика і державна політика щодо релігії і церкви є відносно самостійними напрямками управлінської діяльності, Указом Президента України від 26 грудня 1995 р. № 1176/95 Міністерству України у справах національностей, міграції та культів була повернута його попередня назва із вилученням, зрозуміло, відповідних функцій щодо регулювання державно-церковних відносин (Державна політика, 2014, с. 227).

Однак Міністерство України у справах національностей та міграції в такому вигляді проіснувало менше року. Указом Президента України від 26 липня 1996 р. № 596/96 міністерство було

ліквідовано і на його основі було створено Державний комітет України у справах національностей та міграції. Цей орган проіснував 10 років до його повторного об'єднання з профільним органом у сфері релігії в 2006 р.

Що ж до державної політики у сфері релігій, то після ліквідації Міністерства України у справах національностей, міграції та культів Л. Кучма своїм Указом від 11 жовтня 1995 р. № 944/95 утворив при Кабінеті Міністрів України Державний комітет України у справах релігій (Держкомрелігій), що мав змінити управління у справах релігійних організацій Міністерства у справах національностей, міграції та культів (Про утворення державного комітету, 1995). Держкомрелігій як центральний орган виконавчої влади був підвідомчим Кабінету Міністрів України, що підвищило його статус. Однак усе змінилось після Указу Президента України від 14 листопада 2000 р. № 1229, яким було затверджено нове положення про Держкомрелігій (Про положення, 2000). Згідно з Указом державний орган зберіг статус центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України, але через міністра юстиції України. Було визначено, що орган повинен керуватися у своїй діяльності також спеціальними директивними наказами міністра юстиції України.

Завдяки прийнятій Постанові Кабінету Міністрів України від 29 червня 1996 р. № 697 при обласних державних адміністраціях були створені управління (відділи) у справах релігій, що підпорядковувалися голові відповідної адміністрації та Держкомрелігій (Про затвердження Типового положення, 1996). Цей крок був першою спробою охопити державно-релігійні відносини на регіональному рівні. До завдань, що виконували означені підрозділи, відійшло здійснення попереднього розгляду поданих на реєстрацію в установленому законодавством порядку статутів (положень) релігійних громад, а також змін і доповнень до них, перевірка їх відповідності законодавству з наданням відповідних висновків місцевій держадміністрації. Ці структурні підрозділи адміністрацій значно полегшили роботу Держкомрелігій. Однак залежно від державної політики ці підрозділи наділялись повноваженнями і у сфері національних меншин, як це було після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2008 р. № 171 (Про затвердження Типового положення про управління, 2008).

Варто також зазначити, що з 1996 р. відбувається інтенсифікація міжконфесійного діалогу, що знайшло вияв у створенні нових міжрелігійних та міжцерковних організацій. Так, у грудні 1996 р. з ініціативи Президента України Л. Куч-

ми при Держкомрелігій була створена Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій як міжконфесійна інституція. Метою її створення було об'єднання зусиль конфесій у справі духовного відродження України і координації міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами, а також участь у розробці проєктів нормативних актів з питань державно-конфесійних відносин та здійснення комплексних заходів добродійного характеру. Це дало початок для подальшого створення низки міжцерковних організацій, таких як:

- Рада представників християнських Церков України (2003);
- Українська міжцерковна рада (2003);
- Рада Євангельських протестантських церков України (2005);
- Рада представників Духовних управлінь і центрів мусульман України (2009);
- Всеукраїнська рада релігійних організацій (2017).

Серед основних завдань міжцерковних організацій: координація міжцерковного діалогу як в Україні, так і за її межами; участь у розробці проєктів нормативних актів з питань державно-конфесійних відносин; здійснення комплексних заходів добродійного характеру; сприяння впровадженню програм проєктів у культурній, соціальній, освітній, науковій, політичній та економічній сферах життя українського суспільства та ін.

Також Л. Кучма у 2002 р. підписав Указ «Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій», згідно з яким органам місцевого самоврядування було рекомендовано вжити заходів із відновлення порушених прав церков і релігійних організацій, зокрема щодо повернення їм колишніх культових будівель, іншого церковного майна (у тому числі приміщень), що перебували в комунальній власності і використовувалися не за призначенням.

Повернення релігійним організаціям експропрійованої власності звелось до повернення культових будівель та іншого нерухомого майна. Розв'язання цієї проблеми було передбачено перспективним планом невідкладних заходів, який був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2002 р. № 564-р. Згідно із розпорядження органам виконавчої влади на регіональних рівнях доручалося вивчити питання та подати пропозиції щодо механізму передачі в користування церквам і релігійним організаціям частини церковної атрибутики, літератури та документів, що зберігаються в музейних запасниках та архівах. Координацію діяльності

органів виконавчої влади в цьому та інших напрямках виконання перспективного плану Кабміну здійснював Держкомрелігій, однак завдання так і не було виконано.

Що ж до Держкомрелігій України, то він існував 10 років. Це найбільший термін існування державної інституції, до відання якої віднесено питання державної політики у сфері релігії. В. Ющенко 20 квітня 2005 р. підписав Указ про ліквідацію Державного комітету України у справах релігій з покладанням його функцій, а також виконання зобов'язань на Міністерство юстиції України (Питання Міністерства юстиції, 2005).

Ліквідацію Держкомрелігій В. Ющенко пояснював тим, що уряд не повинен проводити спеціальну політику щодо релігійних конфесій і власною справою кожної людини є те, у якій церкві молитися. Однак причинами ліквідації могли також стати сумнозвісні вибори Президента України в 2004 р. та тиск представників Держкомрелігій на релігійні громади в інтересах В. Януковича. Держкомрелігій деякі заяви від Всеукраїнської ради церков видавав без збирання членів ради, а шляхом їх заочного повідомлення або без усіх необхідних підписів для винесення рішення від імені представників релігійних громад (Голюк, 2005).

Новостворений Державний департамент у справах релігій при Міністерстві юстиції України працював трохи більше одного року. Вже 8 листопада 2006 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою № 1575 реорганізував Державний комітет у справах національностей та міграції і Державний департамент у справах релігій з утворенням на їх базі Державного комітету України у справах національностей та релігій (Про утворення державного Комітету, 2006).

Через три місяці Кабінет Міністрів України затвердив положення нового органу та повернув статус центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України через віцепрем'єр-міністра України. Разом з тим Держкомнацрелігій став спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах міграції в межах, визначених законодавством про біженців. Таким чином державний орган з питань релігій об'єднався з державним органом з питань національностей та міграцій, чим було повернуто інституційну модель 1994 р.

Після обрання президентом України В. Януковича всупереч позиції міжнародних організацій, національних меншин, релігійних організацій та міжконфесійних об'єднань, розпочався демонтаж органів державного управління з питань етнополітики та свободи совісті. Згідно з

Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було ліквідовано Державний комітет у справах національностей та релігій. Сфери міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин України відійшли до відання Міністерства культури. Серед іншого президент В. Янукович також доручив Уряду «вирішити в установленому порядку питання щодо ліквідації Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі» (Про оптимізацію, 2010).

Наслідком відсутності центрального органу виконавчої влади, який регулював етнополітичну політику та сферу релігії, країну було розділено за мовною ознакою (Закон Колеснікова-Ківалова, 2012 р.) та національністю (поділ суспільства на націоналістичний «фашистський» захід та працьовитий «прорадянський» схід), а також за релігійною ознакою з погрозами позбавлення реєстрації УГКЦ (лист Мінкультури від 03 січня 2014 р. № 1/2/13-14).

Така інституційна прогалина проіснувала до 18 березня 2020 р., коли Кабінет Міністрів України своєю постановою від 12 червня 2019 р. № 503 утворив Державну службу України з етнополітики та свободи совісті як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні (Про утворення, 2019). Гранична чисельність працівників Державної служби України з етнополітики та свободи совісті становив 57 працівників апарату, разом з тим створення територіальних органів служби, зокрема на регіональному рівні, не було передбачено.

До основних завдань служби віднесено: реалізацію державної політики у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні; внесення на розгляд Міністра культури та інформаційної політики пропозицій щодо формування державної політики у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні.

Хоча Служба є окремою юридичною особою, а не структурним підрозділом Міністерства

культури та інформаційної політики, погодження процедур і документів бюджетного фінансування проходить через Міністерство культури та інформаційної політики. Річні плани та звіти Держетнополітики погоджує з міністром культури та інформаційної політики, що викликає необхідність структурно-функціонального моделювання новоствореного органу та дослідження.

Висновки і перспективи подальших розвідок. До проблем діяльності інституцій у сфері державно-релігійних відносин можна віднести постійне перекидання повноважень між центральними органами виконавчої влади, зміну статусу та повноважень, залежність від політичних циклів, реорганізацію та ліквідацію, що призвело до зниження ефективності діяльності. Організаційно-функціональна структура таких органів створювалася лише з центральним офісом без регіональних відділень, що спричиняло брак комунікації на регіональному рівні. Оскільки жодна релігійна громада не є більшістю в регіонах України, то відсутність регіональних представництв на місцях призводить до зловживань з боку підрозділів органів виконавчої влади, які здійснюють реєстраційні повноваження.

Релігійні організації стають більш активними учасниками становлення громадянського суспільства в Україні і це потребує більш активної взаємодії з релігійними організаціями. Тобто необхідно подолати той брак комунікації між національними спільнотами, релігійними організаціями, органами державної влади та місцевим самоврядуванням, який мав місце в попередні роки на регіональному та місцевому рівнях.

Сьогодні пріоритетними напрямками у сфері державно-релігійних відносин є завдання, серед яких: налагодження співпраці з релігійними меншинами; повернення релігійним організаціям експропрійованої власності; об'єднати процеси навколо новоствореної православної церкви України; проблема релігійної безпеки, що тісно пов'язана з національною безпекою; переслідування вірян і репресії, які є на окупованих територіях Криму, Донеччини та Луганщини та ін. Ці завдання неможливо реалізувати без налагодження регіональної системи територіального представництва центрального органу у сфері державно-релігійних відносин.

Список використаних джерел

- Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
- Похорон Володимира (Романюка). Український інститут національної пам'яті : офіц. сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lypen/18/1995-pohovannya-volodymyra-romanyuka> (дата звернення: 14.01.2021).

- Хаварівський У. Розвиток державного органу у справах релігій України в епоху пострадянської трансформації (1991–2010). *Демократичне врядування* : наук. вісн. 2010. Вип. 5. URL: http://lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik5/fail/+Havar.pdf
- Про затвердження Положення про Раду у справах релігій при Кабінеті Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.1992 № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна : Указ Президента України від 04.03.1992 № 125/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/125/92#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про Міністерство України у справах національностей та міграції : Указ Президента України від 26.04.1993 № 145/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145/93#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про Міністерство України у справах національностей, міграції та культів : Указ Президента України від 25.07.1994 № 408/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408/94#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про увільнення М. Шульги з посади Міністра України у справах національностей, міграції і культів : Указ Президента України від 17.07.1995 № 617/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617/95#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про утворення Міністерства України у справах національностей та міграції : Указ Президента України від 26.12.1995 № 1176/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176/95#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України : Указ Президента України від 26.07.1996 № 596/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/96#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про утворення Державного комітету України у справах релігій : Указ Президента України від 11.10.1995 № 944/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944/95#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про Положення про Державний комітет України у справах релігій : Указ Президента України від 14.11.2000 № 1229/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229/2000#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про затвердження Типового положення про управління (відділ) у справах релігій обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації : Постанова Каб. Міністрів України від 29.06.1996 № 697. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про затвердження Типового положення про управління у справах національностей та релігій Київської міської, управління (відділ) у справах національностей та релігій обласної, відділ у справах національностей та релігій Севастопольської міської державної адміністрації : Постанова Каб. Міністрів України від 12.03.2008 № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Питання Міністерства юстиції України : Указ Президента України від 20.04.2005 № 701/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/701/2005#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про утворення Державного комітету України у справах національностей та релігій : Постанова Каб. Міністрів України від 08.11.2006 № 1575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1575-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про затвердження Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1575-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Про утворення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті : Постанова Каб. Міністрів України від 12.06.2019 № 503. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.01.2021).
- Голюк О. Держкомрелігій кінець? Українська гелсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/derzhkomrelihij-kinets/> (дата звернення: 14.01.2021).

References

- Kovbasiuk, Yu. V. et al. (2014). *Derzhavna polityka* [Public policy]. Kyiv : NADU. 448 p. [in Ukrainian].
- Pokhoron Volodymyra (Romaniuka) (2019). [Funeral of Vladimir (Romanyuk)]. *Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-92-%D0%BF#Text>
- Khavarivskyi, U. (2010). *Rozvytok derzhavnoho orhanu u spravakh relihii Ukrainy v epokhu postradianskoi transformatsii (1991–2010)* [The development of Ukraine's state authority of religious affairs in the epoch of post-soviet transformation (1991–2010)]. *Democratic governance* : academic papers collection. Is. 5. Retrieved from: http://lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik5/fail/+Havar.pdf
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Radu u spravakh relihii pry Kabineti Ministriv Ukrainy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.03.1992 № 107. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-92-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).

- Pro zakhody shchodo povernennia relihiinym orhanizatsiiam kultovoho maina : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 04.03.1992 № 125/92. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/125/92#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro Ministerstvo Ukrainy u spravakh natsionalnostoni ta mihratsii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.04.1993 № 145/93. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145/93#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro Ministerstvo Ukrainy u spravakh natsionalnostoni, mihratsii ta kultiv : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.07.1994 № 408/94. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408/94#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro uvilnennia M. Shulhy z posady Ministra Ukrainy u spravakh natsionalnostoni, mihratsii i kultiv : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.07.1995 № 617/95. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617/95#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro utvorennia Ministerstva Ukrainy u spravakh natsionalnostoni ta mihratsii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.12.1995 № 1176/95. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176/95#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro zminy v systemi tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.07.1996 № 596/96. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/96#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro utvorennia Derzhavnogo komitetu Ukrainy u spravakh relihii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.10.1995 № 944/95. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944/95#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro Polozhennia pro Derzhavnyi komitet Ukrainy u spravakh relihii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.11.2000 № 1229/2000. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229/2000#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro upravlinnia (viddil) u spravakh relihii oblasnoi, Kyivskoi ta Sevastopolskoi miskoi derzhavnoi administratsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.06.1996 № 697. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-96-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro upravlinnia u spravakh natsionalnostoni ta relihii Kyivskoi miskoi, upravlinnia (viddil) u spravakh natsionalnostoni ta relihii oblasnoi, viddil u spravakh natsionalnostoni ta relihii Sevastopolskoi miskoi derzhavnoi administratsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.03.2008 № 171. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2008-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pytannia Ministerstva yustytsii Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.04.2005 № 701/2005. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/701/2005#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro utvorennia Derzhavnogo komitetu Ukrainy u spravakh natsionalnostoni ta relihii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.11.2006 № 1575. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1575-2006-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnyi komitet Ukrainy u spravakh natsionalnostoni ta relihii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.02.2007 № 201. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1575-2006-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 09.12.2010 № 1085/2010. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Pro utvorennia Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.06.2019 № 503. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-2019-%D0%BF#Text> (accessed: 14.01.2021).
- Holiuk, O. Derzhkomrelihii kinets? [State committee on religions end?]. Ukrainska helsinska spilka z prav liudyny. Retrieved from: <https://helsinki.org.ua/articles/derzhkomrelihii-kinets/> (accessed: 14.01.2021).

Yaroslav Kotylko,

*Postgraduate Student of the Regional Administration, Local Self-Government and City Administration Department,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

Oleksandr Ignatenko,

*Doctor of Technical Sciences, Professor, Professor of Regional Administration, Local Self-Government and City Administration Department,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

SYSTEMATIZATION OF INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF STATE-RELIGIOUS RELATIONS IN UKRAINE

The general articulation of the issue and its connection with the important research and practice tasks. One of the main tasks in the development of Ukraine as a multi-confessional country with a high level of religious tolerance is to ensure the partnership and harmonic interaction between members of different religious groups and state bodies. The implementation of this task requires the creation of necessary economic, political, ideological and spiritual and cultural tools, and also the existence of effective management institution and its vertical, that would provide effective

regulation of state-religious relations in Ukraine. Ukrainian experience shows that the loss of the ability to control the state-religious relations by the state results in interreligious and interfaith conflicts and weakens the national security. These make the study of the tendencies of development of state-religious relations in Ukraine actual.

The analysis of the recent publications regarding the issues this article deals with. The problems of state-confessional relations are studied by such scholars as: V. Yelenskii, L. Fylypovych, Y. Khavarivskii, S. Reshetnikov, S. Onyshchuk and others. The collective monographies, published by the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine and by Ukrainian Association of Researchers of Religion have unified character.

The purpose (the objective) of this article. The objectives of the study – to analyze the institutional development of state-church relations in Ukraine and define the interrelation between the improvement of interreligious dialogue, work of interreligious and interchurch organizations and the institutional development of state bodies in this area, to work out proposals to enhance the effectiveness of a state body in the sphere of state-church relations. Define and substantiate priority tasks for the State Service of Ukraine for Ethno-Politics and Freedom of Conscience in the sphere of state-church relations.

The key results and the background. There is no state-administrative analysis of the effectiveness of work of the state bodies responsible for the state-religious relations in the process of setting up state-church relations, depending on the status of the body and its subordination.

Organizational and operational structure of public administration of state-religious processes is one of the types of management institutions, peculiar to states with a multi-confessional composition of the population. This structure is a set of state bodies in unity of the subjects of jurisdiction and competences, and also relevant organizational interrelations that provides integral public management influence on state-religious relations.

Conclusions and the prospects of the further research. One of the problems in the work of state bodies in the sphere of state church relations was constant transfer of competencies between the central bodies of executive power, and also instability of the very body, responsible for this area. Organizational and functional structure of such bodies was created only with central office but without regional offices. There is no religious community that constitutes the majority in the regions of Ukraine, so the absence of local regional offices leads to the abuse of power by local executive bodies that exercise registration mandate.

Religious organizations are becoming more active participants in the establishment of civil society in Ukraine and it requires more active monitoring of the work of religious organizations. Also in addition to the monitoring, the body in the sphere of state-religious relations has to overcome that lack of communication between national communities, religious organizations, and state bodies that was in the previous years.

Keywords: civil society; church; religion; politics; state; society; state-religious relations.

Матеріал надіслано 15 січня 2021 р.

Цитування:

Котилко Я., Ігнатенко О. Систематизація інституційного розвитку державно-релігійних відносин в Україні. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2021. Вип. 1. С. 62–69.

Повна версія статті доступна також на сторінці:

<http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua>